

# Atuartitappit Autismeqartup Paasitikkusutai Qulit

*Isumassarsiat ataani allaqqasut meeqqanut allanut aamma iluaqutaasinnaapput!*

## 1. Pissuseq attaveqaqateqarnermut tunngassuteqarpoq

Pissutsit suugaluartut peqquteqartuaannarput. Pissutsima avatangiisinnut isumannik oqaasinnguisinnaanngikkaangama takutittarpa. Pissuseq akkerliorpaluttoq ilinniarnissamut ingerlaarnissaraluannut aporfeqartarpoq. Pissutsilli taamaattut unitsiinnarnagit allanngortillugilluunniit naammaneq ajorpoq; pissutsit taamaattut allanngortinnissaannut ikiunnga allanik qinigassillunga. Taamaalillunga ilikkagaqavissinnaalissaanga.

Inunnik allanik naleqquttumik ilumut ilagisaqarusunnera aallaqqaasiullugu paasissavat. Meeqqat kikkugaluarnersulluunniit "pissusilunnertik" akkerliorpaluttumik akineqarnissaat kissaatigineq ajorpaat. Akkerliorpaluttumik pissuseqarangaama sianiutinni ulikkaartooqqasarpunga, kissaatikka pisariaqartitakkalu oqaasinngortissinnaanagit imal. uannut piumasarineqartoq paasisimanagu. Pissuserisamma tunuliaqutaa paasinariuk sunersunga paaserusukkukku. Pissuserisamma takkutinnginnerani susoqarsimansoq allaguk: inuit kikkut ilaanersut, ullup ingerlanerani qassinuunersoq allallugu, sulerinersugut allallugu, avatangiisit il. il. Piffissap ingerlanerani imaassinnaavoq paasigit qanoq innikkut pissusera allanngortarnersoq.

## 2. Isumalersuinngisaannarit

Piviusumik paasisaqaqqaartinnak isumalersuiguit eqqoriaaginnartussaavutit. Imaassinnaavoq najoqqutassat nalugikka imal. paasisimannikkikka. Imaassinnaavoq peqquneqartut tusaasimagikka paasinagilli. Immaqa paasisimavakka ullumili paasisimasakka ilisarissinnaanagit. Imminut aperigit:

- Ilumut qularinngiivippiuk uannut piufaneqartut nalunngikkikka? Matematikkip tungaatigut suliaqaqquneqaruma perusuersartarfiliaqattaartalerlungalu imaassinnaavoq qanoq suliarissanerlugu nalugiga imal. tunniussinnaasakka naammannginnerisut qunugigikka. Ilagalunga suliaasaq uteqattaaruk sapinngitsutut misiginissara anguniarlugu. Imaassinnaavoq meeqqanut allanut sanilliunnga sungiusarnerusariaqartunga.

- Najoqqutassat ilumut paasinerikka qulakkeerpiuk?

Isumannaassutsip tungaatigut, aningaasaqarnerup tungaatigut, peqqinnissap tungaatigut najoqqutassat paasisimanerpakka? Imaassinnaavoq naturfag-imi iluarsartuullugu pilersaarusiara naammassisinnassanerlugu annilaangangaarama ullaakkorsiuunngitsoorsimasunga maannalu kaattorujussuunngorsimallunga taamaammallu taquannit nerisassanik tiguisimasunga.

## 3. Sianiutikkut ajornartorsiutit maluginiaqqaakkit

Akerliunera sianiutikkut iluaalliornermit takkukkajuttarpoq. Assersuutigiinnarlugu qullit qinngornillit meeqqanut uattut ittunut ajornartorsiutaasarnikooqaat. Nipaata uanga tutsarissutsinnut akornutaalluinnarput qinngornerilu takusinnaasannut ajoqutaallutik, tassami suut tamarmik aalaannavittutut isikkoqalersittarmagit. Qulleq innaallagiartortoq uanga nerrivinniikkuni aalangusernerit unitsiimisinnavaai, soorlu aamma lysstofrør-it taamatut inerniliisinnassasut. Immaqa aamma illit eqqanni

issianissara pisariaqartippara; Qanoq oqalunnersutit akornatsinni pisoqarpallaartillugu paasisinnaaneq ajorakku - igalaap silataani ivikkanut killuut, Jasmine Tanyamut isussuppallunera, issiaviit natermut kiliorpalunneri, inngigissaatip nipaa. Atuarfiup pillorissaasua imal. timimik sungiusaasua aperiuk qanoq inimi atuartitsivimmi sianiutitut ikiutaasinnaasunik peqalersinnaassanersoq. Meeqqanut tamanut iluaqutaassapput uannuinnaangitsoq.

#### **4. Pisariaqartitsinnginninni unitsiarnissara qulakkeeruk.**

Inip teqeqquani natersuortalimmi akisilerlunga, atuakkanik atuarlunga siutequutilerlunga inissimasinnaavunga. Ulikkaartoorsimatillunga sianiutikkut sunnertippallaarsimallunga iluaqutigisinnaavara, inissisimaffillu ungasippallaangippat atuaqatimma suliaannut eqqisillunga uteqqissinnaassallunga.

#### **5. Kissaatigisat pillugu innersusserpaluttumik oqaluutinnga oqaaseqaammik tuninanga.**

“Erruiviup eqqaani tukassaasimavutit!” uannut oqaaseqaataannaavoq. Oqaaseqatigiimmit tassanngaannit una pigit paasisinnaangilara: “Qalipaaleravit tiitorfik atukkat allarutillu pappiaqqamik sanaaq eqqaavimmut igilaakkit”. Eqqoriaatinnanga namminerlu qanoq iliornissara paasitinniarsarissanngilat.

#### **6. Uannut ilimasuutitit tulluarsakkit.**

Atuarfimmi katersuunnerit meeqqanik hundredikkuutaanik ilaasullit tulleriaani issiarrattuni imaluunniit mamakujuttunik tuniniaasooq assigiiaginnarmik oqaluttoq uannut iluaallunilu paasinangilaq. Immaqa atuarfimmi allatsip nutaarsiasannut aviisiliornerani ikiorsinnaaruttoriga pissarsiaqaatigalugulu.

#### **7. Sulianik allanngoraasooqartillugu ikiunnga.**

Sulianik allanngortoqartillugu aalaasimma tungaatigut nikinnissara meeqqanit allanit sivirusnerusinnaasarpoq. 5 minutsi sioqqullugu oqarfiginnga suliallu allanngunnginnerani 2 minutsi sioqqullugu oqarfigalunga - pilersaarusiorninnilu minutsinik ikitsunik taarsiullugu ilisillutit. Nalunaaqutaq kiinaasalik imaluunniit nerrivinni nalunaaqutaq sekundilersuut qaqugu allanngortoqarnissaanik takutitsisinnaavoq uannullu namminersornerunissamat ikiutaasinnaalluni.

#### **8. Qanoq pisoq ajornerulersissanngilat.**

Nalunngilara inersimasuugaluarlutit inerissimasuusoq pisoqartillugu allamik takunnissinnaanngiffiusuni aalajangertoorsinnaasartutit naleqqutinngitsumik. Inimi atuartitsivimmi nuanniilliornissaq, kamammik takutitsisoqarnissaa imaluunniit allatut ajoqusersuisoqarnissaa/atuartitsininni ajoqusiisoqarnissaa kissaatiginngilluinnarpara. Pisut qaangipallakusukkukkit kamammik takutitsissanngilatit. Pissutsit uku pisunut sivitsorsaataaginartut maluginiassavatit:

- Nipituumik oqalunnerit imaluunniit nipitunerusumik oqalunneq. Nillianerit suaartarnerillu tusaasinnaavakka, oqaatsitilli tusaasinnaanngilakka.

- Iliusikka quiasaarutigalugit ilaarlungaluunniit. Tusangiasarinerit, ajuallatsitsinerit aterusernillu taaguinerit pissutsinnik “kanngusutsitsillutik” unitsitsinaviangillat.
- Pasinninnerit peqquteqanngitsut.
- Isumanni pitsaasut uniorlugit pissuseqarnermik ersersitsinerit.
- Qatanngutinnut atuartumulluunniit allamut sanilliusinerit.
- Maannakkumut tunngassuteqanngitsunik pereernikunik eqqaaqqiinerit.
- Tamanut atuuttutut oqaasinnguinerit, soorlu “Meeqqat tamarmik ilittut ittut assigiipput”.

**9. Isumatusaartumik isornartorsiugit.** Ilumoorlutit oqassaguit - isornartorsiuineq kinguneqartussamik isumaliortoq qanoq pikkoriffigitigaajuk? Inerimasuuneq imminullu tatigisuuneq piginnaasannut sulii imaassinnaavoq ukiorpasuarunik utaqqisariaqagassaassasut. Taamaappat taava kukkunerisunngisaannassavinga? Soorunami kukkunerisussavarma. Taamaaliorniaruilli pitsaasumik taamaaliorit, taamatummi iluamik tusaasinnaassagakkat.

- Piumaffigaakkat! Kamakkaangama, uangaananga, sianiutikkut sunnerteqqavallaarlunga, qasullunga, eqqissiveqarnanga allatulluunniit misigissutsikkut illit ilagisinnaanak pinngitsaalillunga pissusissamut malinnilluarnissara iluserissanngilat, soorlu aamma taamaattoqartillugu naviissanngikkimma.
- Eqqaamallugu nipipit nipitunera oqaatsinniit tusaajuminarnerusarnera. Nillianerit arraqqanerillu tusaasinnaavakka, oqaatsitilli tusaasinnaanngilakka qanorlu kukkusimanerlunga naatsorsorsinnaanagu. Nipaatumik oqaluutinnga aquillutillu oqaluullunga. Taamaalillutami oqaluunnitsinni naligiinnerussaagut illit uanga qaangerlunga oqaluuttariaqassannginamma.
- Naleqqutinngitsumik pissusera tapersuerpaluttumik, aqqeerusuppaluttumik paasiniaruk pillarnanga imal. naveernanga. Pissutsinnut aallarniisunik oqaasinnguinnissannut ikiunnga. Imaassinnaavoq kamannerartunga ersigaluarlunga, pakatseqqallunga, ajuusaarlunga imal. sinngallunga. Akissutiga tusaaginnarnagu sunersunga paasiniaruk.
- Sungiusarnek imal. allaasaarnerit - pisoq tullissaanut qanoq ajunnginnerusumik tigusinnaaneriga takutiguk. Allattarfissuakkut, assikkut, oqaluttuakkut imal. inuit pillugit oqaluttuarnikkut oqaluttuat iluaqtigisinnaavakka. Ajornaatsunik inerneqanngilaq. Tullianili eqqortumik ilioruma ingerlaannaq oqaluttuukkinga. Isornartorsiorneqarninni takutitsiguit/pissuseq eqqortoq takutikkukku iluaqtigissavara.

## **10. Ilumoortunik toqqagassinnga - ilumoortuinnarnillu toqqagassanik tunillunga.**

Toqqagassissanngilarma imaluunniit aperalunga “taamaalerusunnersunga” naameernissara akuerisinnaanngikkukku. Imaassinnaavoq apeqqummut “Nipituumik atuffatsikkusuppit?” akissutissara naameernerusooq, soorlu aamma aperigumma “Williamilu qalipaait avikkussigit ajunngila?” naameerlunga akisinnaagiga. Toqqagassat toqqagassaannngippata tatigiuminaatsissinnaavakkit. Ullormut toqqagassarpasuatit suunngitsutut isigaatit. Toqqaajuartarputit nalunagulu toqqaagaangavit toqqagassat allat sussaartarlugit nalunnginnakku toqqagassaqarnerit namminerlu toqqaasinnaanerit inuuninnut aqutsisuullunilu siunissannut tikkuussisuusartoq. Uannut toqqagassat ikinnerupput taamaalillungalu imminut tatigisinnaanera annikinnerulluni. Ulluinnarni nammineerlunga ilaanerussaguma toqqagassinneqarnerit arlallit iluaqtigisinnaavakka.

- Pisassat akornanni periarfissaqartillutit toqqagassinnga. “Atit allassavat ullorlu qupperneerup qulaani allallugu”-mik oqarnak aperisinnaavutit: “Atit siulliullugu allakusuppiuk imaluunniit ullua siulliullugu allakusuppiuk?”, imaluunniit “Suut allaqqaarusuppigit, naqinnerit imaluunniit kisitsisit? Takutillugulu suna pinerlugu: “Takuuk, Jasonip atini pappiaqqamut allappaa”.

- Toqqagassinneqaraangama qanoq naleqquttumik pissuseqarnissannik ilinniunneqartarpunga paasisariaqarparali ilaatigut toqqaasoqarsinnaaneq ajorlunga. Taamaattoqassagalarpat sooq taamatut pisoqarnera paasigukku pakatsinavianngilanga: o “Uani pisumi qinigassissinnaanngilakkit ulorianarmat. Ajutoorsinnaagavit” o “Taanna qinersinnaanngilat Dannymut ajoqutaassammat”. meeqqamullu allamut ajoqutaasinnaalluni. o “Qinigassanik tunisaqaakkit, qinigassarli una inersimasup qinigassarivaa”.

**Oqaasissat kingulliit:** Upperinnineq. Henry Ford, taannaq biililerisartooq ima oqarnikuuvoq: “Qanorluunniit sapinngitsigisutut sapertigisutulluunniit misigiguit ilumoorputit”. Uannut ajunnginnerusumik sunniisinnaanerit upperiuk. Naleqqussarnissaq naammattusaarnissarlu pisariaqassaaq, autismeqarnerli innarluutaavoq assigiinngitsunik imaqartoq. Naammassisinnaasat ineriartornermilu angusinnaasat killeqanngillat. Oqaatigisinnaasakka sinnerlugit paasisinnaassuseqarpunga paasisinnaasarali annerpaaq tassaavoq qanoq illit uanga sapinnginnersunga eqqarsarnersutit. Ilimasuuteqarnerugit angusaqarnerullutillu. Qanorluunniit angorusutakka angunissaannut tapersersunnga inimit atuartitsivimmit anereernerma kingorna sulii aqut taanna atorsinnaaniassagakku.